

DE PRAKTISCHE DWAASHEID VAN DE BIJBEL

Westfriesse Ekklesia, 7 september 2025 – Kees Kok

1.

We lazten een fragment uit de eerste brief van Paulus aan de ekklesia van de Griekse havenstad Korinthe. De brieven van Paulus zijn de oudste bronnen van het christendom, ze werden enkele decennia vóór de vier evangeliën geschreven. Bij Paulus vind je niets 'biografisch' over Jezus, over zijn geboorte, zijn wonderen, zijn gelijkenissen. Alles concentreert zich bij hem op Jezus als de gekruisigde Messias, die in de Ekklesia voortleeft als het opgestane, levende lichaam van de Messias – *corpus christi*. En verder gaat het in die vaak moeilijke brieven vooral over de praktische vraagstukken die het leven van die Ekklesia, haar organisatie en bijeenkomsten oproepen. Dat speelt in de vier evangeliën nog nauwelijks een rol..

Bij Paulus, die Jezus zelf niet heeft gekend, ligt dus alle nadruk op de betekenis van zijn dood en opstanding voor deze wereld. Dat noemt hij kortweg 'het woord van het kruis' en dat is een 'mysterie', een geheim waar de wijzen en de machthebbers van deze wereld maar niet aan willen. Het is voor hen een dwaasheid. Maar, zegt Paulus: 'het dwaze van God is wijzer dan de mensen'. Het gaat in dat woord van het kruis over de weerloosheid en zwakheid van alles wat van waarde is, over 'het zwakke van God dat sterker is dan de mensen'. Het is deze wereld omgekeerd

Het hoogtepunt van dat 'woord over het kruis' is de opstanding der doden. Voor de 'Grieken' – voor de intellectuele wereld van zijn tijd – is dat totale onzin. In de Handelingen van de Apostelen vinden we het mooie verhaal over Paulus' toespraak op de Areopaag in Athene, het filosofische Mekka van het oude Griekenland. De daar rondlopende wijsgeren vinden het allemaal heel interessant wat hij over die opgehangen Jezus te vertellen heeft – dat is echt weer eens wat nieuws. Maar als hij over de opstanding van de doden begint, krijgt hij de vriendelijke groeten en weg zijn ze. En het is natuurlijk ook een dwaasheid. Een onmogelijk geloof. Maar voor de slachtoffers van de geschiedenis is het de enige en laatste hoop. En die hoop is gebaseerd op een geloof dat alleen door een bijzondere liefde overleefd kan blijven, een liefde die alles overwint, die zelfs sterker is dan de dood.

2.

Die liefde beschrijft Paulus in hoofdstuk 13 van zijn brief aan de Ekklesia van Korinthe: Zonder die liefde heeft alle welsprekendheid, wetenschap en wijsheid van de wereld, alle goedbedoelde goedheid, – 'de goede sier van goede werken' – en alle ijdelheden die daarbij komen kijken, niets te betekenen.

Een van de minder bekende kernwoorden van de bijbel is 'twijgje'. U kent het uit het oude adventslied: "Een twijgje, weerloos en ontdaan, zonder gestalte, zonder naam." Dat gaat over de knecht van JHWH, die zo'n belangrijke rol speelt in de profetieën van Jesaja, de dienaar, de drager en uitdrager van Gods liefde en trouw tegen de verdrukking in en ten dode toe. Dat is geen profetie die alleen op Jezus kan worden toegepast. Die knecht, of die dienaar staat voor de altijd bedreigde mensensoort voor wie begripen als liefde en gerechtigheid zo vanzelfsprekend zijn, dat zij er zelf nooit over spreken. Hun goedheid is niet bedacht, is geen strategie, geen filosofie, geen moraal. Zij behoeft geen uitleg, geen toegevoegde betekenis, geen rede, geen zin. 'Zinloze goedheid', heeft de grote Russische schrijver Vasili Grossman dat ooit genoemd.

Die wijsheid van die liefde zou de kern moeten zijn van het christendom. Maar de theologen van alle eeuwen hebben zich doorgaans liever beroepen op filosofen – van Aristoteles tot Plato en van Hegel tot Heidegger -- dan op die praktische wijsheden van de bijbel.

Eeuwenlang stond het christendom als huisreligie van het Westen in dienst van de machtigen, van koningen en keizers. Waar je woonde en wie daar regeerde, bepaalde tot welke soort christendom je behoorde: rooms-katholiek, hervormd, Luthers, gereformeerd, oosters-orthodox. Iedereen werd 'christelijk' geboren, maar bij de meesten bleef het bij een 'gewoonte-christendom' – ze volgden de rituelen van hun kerken, de gang van het kerkelijk jaar en hadden daarnaast hun eigen vormen van vroomheid.

Maar soms in haar lange geschiedenis kwam iemand weer tot het inzicht dat het christendom van oorsprong een 'dwaasheid' is, dat het haaks staat op 'deze wereld', op de voor talloze mensen ondraaglijke werkelijkheid. Zoals Franciscus. Hij ontdeed zich voor de ogen van de wereld van alles wat hij bezat en werd een dwaas in de ogen van de wereld. Hij volgde het 'zinloze' verhaal van de gekruisigde messias, van het twiggje, omdat hij wist dat uiteindelijk alles daarvan afhangt; dat de wereld zonder dat verhaal telkens weer een hel wordt, tot een slagveld, een Gaza, Oekraïne en noem maar op.

3.

In de negentiende eeuw heeft een aantal gewichtige filosofen – van Hegel tot Nietzsche – geprobeerd om het christendom op te heffen. Zij namen het als het ware in beslag en reduceerden het tot een onderdeel van de vooruitgang en de beschaving, van de 'Wereldgeest', zoals Hegel het noemde. Zij wilden niet langer dat de filosofie de dienstmaagd was van de theologie, maar andersom. En van de Joodse herkomst van het christendom wisten zij niets, of moesten ze niets hebben. Het antisemitisme floreerde. Maar de wijsheid van Paulus – die dwaasheid – was en is een Joodse wijze van denken, en vooral een praktische wijsheid. Wijsheid voor het gewone, alledaagse leven, zoals eerder opgeschreven door Jezus Sirach, een andere Joodse schrijver uit de tweede eeuw voor onze jaartelling. Diens wijsheidsboek komt hier later, in december, nader aan bod. Sirachs wijsheid is van alle tijden en uitermate actueel. Hij schrijft bijvoorbeeld: 'Laat je niet door een dwaas op sleeptouw nemen en wees niet partijdig ten gunste van een heerser.' – ik zal hier geen namen noemen. 'Vecht voor de waarheid ten dode toe', dus tot in de uiterste consequenties – dat doet mij vandaag denken aan al die vermoorde journalisten in Gaza. En ook: 'Wees voorzichtig in de omgang met vrouwen. Kijk niet begerig naar schoonheid die niet van jou is.' – Dat kun je natuurlijk lezen als een preutse vermaning, maar waarom niet als waarschuwing tegen femicide en alles wat daartoe kan leiden? Eerlijkheid, vriendschap, zorg voor armen en zieken, bedachtzaamheid en zelfbeperking, matigheid, vredelievendheid en zelfs tafelmanieren. Allemaal aanbevelingen van de wijze Jezus Sirach.

Paulus pleit in zijn brieven voor dezelfde deugden, voor een vrijheid die niet losbandig is, maar zelfbeperkend, en ook voor een fatsoenlijke omgang met vrouwen, al is hij daarin een man van zijn tijd en moeten we niet te proberen een feminist van hem te maken. Op grond van Genesis 2 – de schepping van de vrouw uit de man – heeft hij het regelmatig de onderdanigheid van de vrouw aan de man. Dat die onderdanigheid niets te maken heeft met slaafse onderworpenheid, kan je afleiden uit wat hij daarop laat volgen: 'En toch, in God is evenmin de vrouw iets zonder man als de man zonder de vrouw; alles is uit God'. En daar voegt hij nog dit aan toe: 'Als iemand zo nodig gelijk wil hebben, wij hebben die gewoonte niet' (1. Kor. 11-12, 16). Ik mag die Paulus wel, om zijn hartstocht en zijn eerlijkheid, zijn scherpzinnigheid en wijsheid.

4.

Paulus was klein van stuk. Ook hij was een twijgje, een speelbal van de heersende machten. Op zijn talloze gevaarlijke reizen werd hij vaak met de dood bedreigd, gemolesteerd en opgesloten. Tot hij door Romeinse soldaten per boot naar Rome werd gedeporteerd, waar zijn leven eindigde, hoe weten we niet. Er is een wel verhaal dat hij door keizer Nero onthoofd zou zijn.

Het is goed dat wij ons als ekklesia, als verre geestverwanten van Paulus en van de ekklesia van Korinthe, in onze bijeenkomsten regelmatig de vraag stellen wat onze rol en plaats is in deze wereld. Dat wij ons niet te veel thuis gaan voelen bij de 'verlichten' – de wereldwijzen – en de 'ontrukten' – de religieuze hoogdravers en hoogvliegers. Dat wij met al onze welvaart niet vergeten onze naasten, ook onze vreemde naasten lief te hebben, met 'zinloze' liefde. Dat wij nog in staat zullen zijn om enig recht te doen aan onze verre naasten, al is dat veel moeilijker, want dat zijn er zo veel en het onrecht is zo onmetelijk en onbevattelijk.

Wij komen hier bijeen om te zien of wij nog iets hebben, iets te maken willen hebben met die dwaasheid, dat 'woord van het kruis.' Dat onze ogen opengaan en wij ze niet laten overweldigen door het kunstlicht dat afstraalt van de schermen van onze laptops, mobieltjes en televisies, en wij ronddwalen in de schaduwen van onverschilligheid, wanhoop en cynisme die zij over ons werpen.

Gezegend Gij, om uw wijsheid die verborgen is,
om uw droom die Gij gekoesterd hebt, van alle eeuwigheid:
Dat wij ooit zouden worden: mensen in het volle licht.

Zo moge het zijn.